

Dr hab. Katarzyna Sygit, prof. US

Szczecin, dn. 30.03.2019 r.

Kierownik Katedry Promocji Zdrowia

Wydział Kultury Fizycznej i Promocji Zdrowia

Uniwersytet Szczeciński

Szczecin, ul. Cukrowa 12, kod. 71-004; e-mail: katarzyna.sygit@usz.edu.pl, tel. +48 91 4443492

Recenzja

Rozprawy doktorskiej **lek. stom. Mirosława Niedzina**, zatytułowanej:

Dynamika oraz czynniki warunkujące używanie e-papierosów wśród młodzieży - wyniki kilkuletniej obserwacji

z Uniwersytetu Medycznego w Łodzi Wydziału Nauk o Zdrowiu.

Promotor pracy: prof. dr hab. n. med. Kinga Polańska.

Od momentu wprowadzenia na rynek papierosy elektroniczne stały się bardzo popularne, zwłaszcza wśród osób nieletnich. W ciągu kilku lat częstość używania tych produktów wzrosła z kilku do około 30%. Tak niespodziewana popularność e-papierosów wynikała z kilku czynników, wśród których wyróżnić należy kampanie reklamowe i promocyjne, dla których grupę docelową stanowili ludzie młodzi, wypromowana moda na używanie tych produktów, a także przekonanie o bezpieczeństwie stosowania. Bardzo ważnym czynnikiem w przypadku młodzieży był brak ograniczeń wiekowych, a tym samym łatwość zakupu i spożywania w miejscach publicznych oraz dość powszechna akceptacja społeczna. Należy zaznaczyć, że większość papierosów elektronicznych zawiera nikotynę, która w stosunkowo krótkim czasie może powodować uzależnienie oraz przyczyniać się do zwiększania liczby wypalanych e-papierosów. Kolejnym niekorzystnym zjawiskiem zaobserwowanym w różnych populacjach, w tym również w Polsce, jest tzw. podwójne stosowanie czyli palenie na przemian papierosów tradycyjnych i elektronicznych. Badania epidemiologiczne podkreślają, że wyższe ryzyko używania e-papierosów występuje w grupie chłopców, wśród osób wykazujących ryzykowne

zachowania (np. spożycie alkoholu czy palenie papierosów), w przypadku gdy najbliższe otoczenie stosuje te produkty oraz przy braku pełnej wiedzy na temat ich wpływu na zdrowie.

Zidentyfikowanie grup ryzyka ma istotne znaczenie z punktu widzenia rozwiązań edukacyjnych i promocyjnych. Należy zaznaczyć, że czynniki warunkujące używanie papierosów elektronicznych mogą być charakterystyczne dla danego kraju i tym samym mogą wymagać podjęcia specyficznych rozwiązań prawnych czy interwencyjnych. W Polsce w 2016 roku wprowadzono nowelizację „ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych”, która m.in. zabrania reklamy e-papierosów, palenia w miejscach publicznych oraz sprzedaży tych produktów osobom poniżej 18 roku życia. Powstaje zatem pytanie czy wprowadzone rozwiązania prawne przyczyniły się do zahamowania ogromnej popularności tych produktów wśród młodzieży.

Podjęta przez Doktoranta rozprawa doktorska dotycząca oceny dynamiki oraz czynników warunkujących używanie e-papierosów przez młodzież szkolną jest w pełni uzasadniona i wpisuje się w nurt jednego z najważniejszych problemów zdrowia publicznego.

Przedłożona do recenzji praca ma klasyczną dla rozprawy doktorskiej strukturę, liczy 129 stron, zawiera 18 tabel, 7 rycin i 112 pozycji poprawnie dobrane, aktualnego piśmiennictwa. Doktorant zawarł w rozprawie klasyczne dla pracy naukowej elementy takie jak wstęp, cel, materiał i metody, wyniki, dyskusja, wnioski i bibliografia. Kolejne rozdziały zawierają spis tabel i rycin, streszczenia w języku polskim i angielskim oraz załącznik potwierdzający zgodę Komisji Bioetycznej na realizację badania.

Pierwszą część pracy stanowi wstęp, który oprócz omówienia budowy i składu e-papierosa oraz wpływu używania tych produktów na zdrowie zawiera również przegląd piśmiennictwa dotyczącego częstości i czynników determinujących ich stosowanie przez młodzież. Jak podkreśla Doktorant, zarówno badania przeprowadzone w populacjach azjatyckich, amerykańskich, jak i europejskich, zgodnie wskazują na znaczny wzrost popularności tych produktów wśród nieletnich na przestrzeni kilku ostatnich lat. Zaznacza także, że o ile liczne badania poświęcone są eksperymentowaniu, aktualnemu oraz podwójnemu stonowaniu niewiele jest prac dotyczących podatności młodzieży na zapalenie papierosów elektronicznych. Zagadnienie to jest szczególnie ważne pozwoli bowiem zaplanować skuteczne działania edukacyjne i promocyjne, które mogą chronić osoby młode przed użyciem omawianych

produktów. Ważnym elementem tego rozdziału jest omówienie założeń i wyników badania zrealizowanego w grupie młodzieży szkolnej z powiatu piotrkowskiego, która stanowi podstawę analiz zgodnie z jednym z celów badawczych postawionych w pracy. Ostatnią część wstępu stanowi krótkie omówienie przepisów prawnych dotyczących e-papierosów. Reasumując, wstęp został przygotowany w sposób przejrzysty i rzeczowy. Obejmuje najważniejsze zagadnienia poruszane w pracy oraz uzasadnia podjęcie rozprawy doktorskiej.

Lek. stom. Mirosław Niedzin zdefiniował cel główny oraz cele szczegółowe. Przyjęte cele badawcze są poprawne i spójne. Zakładają kompleksową ocenę zjawiska używania papierosów elektronicznych przez młodzież, począwszy od oceny wiedzy na temat istniejących przepisów i wpływu tych produktów na zdrowie poprzez analizę eksperymentowania, częstości aktualnego i podwójnego palenia oraz podatności na użycie, skończywszy na ocenie dynamiki stosowania na przestrzeni kilku lat. Ten ostatni z przyjętych celów jest szczególnie interesujący pozwala bowiem zorientować się czy nowelizacja ustawy antytytoniowej jest skutecznym narzędziem mającym na celu zahamowanie zjawiska popularności i dostępności e-papierosów wśród dzieci i osób młodych.

W rozdziale materiał i metody omówiony został wybór i charakterystyka populacji badanej, zastosowany kwestionariusz oraz metody analizy statystycznej. Szczegółowo przedstawione zostały analizowane zmienne, w tym w sposób klarowny definicje eksperymentowania, aktualnego stosowania, podwójnego palenia oraz podatności. Przyjęte definicje analizowanych zmiennych są zgodne ze stosowanymi w innych badaniach. Na podkreślenie zasługuje duża wielkość próby oraz wysoki wskaźnik odpowiedzi uzyskany w badaniu. Ta część pracy nie budzi zastrzeżeń. W sposób logiczny przedstawiona została metodologia badania, co umożliwia łatwe śledzenie i interpretację wyników.

Kolejny rozdział liczący 51 stron przedstawia wyniki uzyskane w pracy. W rozdziale tym zamieszczone zostały poprawnie przegotowane tabele oraz wykresy. Wykonane analizy wskazują, że mimo nowelizacji ustawy antytytoniowej około 1/3 młodzieży używa e-papierosy. Ponadto uczniowie nie mają pełnej świadomości w zakresie obowiązujących przepisów, wskazują także, że pomimo zakazu używania e-papierosów w budynku i na terenie należącym do szkoły znaczna część młodzieży deklaruje palenie omawianych produktów. Niepokojącym jest także fakt, że 50% uczniów szkół ponadgimnazjalnych wskazuje na podwójne stosowanie czyli jednoczesne palenie papierosów tradycyjnych i używanie e-papierosów. Doktorant na podstawie

wykonanych analiz wieloczynnikowej regresji logistycznej wykazał następujące czynniki ryzyka stosowania papierosów elektronicznych: posiadanie znajomych, którzy używają e-papierosy; spożywanie alkoholu i palenie papierosów tradycyjnych; przekonanie, że e-papierosy są mniej szkodliwe od papierosów tradycyjnych oraz w przypadku podatności, postrzeganie dziewcząt używających e-papierosy jako bardziej atrakcyjne. Wyższe ryzyko podwójnego palenia odnotowane zostało wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych; chłopców; młodzieży, która miała znajomych używających e-papierosy; tej, która uważała, że e-papierosy są mniej szkodliwe od tradycyjnych (lub nie miała wiedzy, że palenie szkodzi zdrowiu) oraz wyrażającej przekonanie, że chłopcy, którzy używają e-papierosy są bardziej atrakcyjni.

Wyodrębnione czynniki są bardzo ważne pozwalają bowiem na wypracowanie skutecznych działań edukacyjnych i interwencyjnych adresowanych do potrzeb wskazanych grup docelowych. Niestety wprowadzone rozwiązania prawne nie przyczyniły się, jak oczekiwano, do spadku popularności papierosów elektronicznych wśród osób nieletnich. Może to wynikać z kilku czynników, w tym zbyt krótkiego czasu jaki upłynął od daty obowiązywania ustawy (około 1 roku), braku znajomości i egzekwowania obowiązujących przepisów jak również z faktu, że same rozwiązania prawne mogą nie być wystarczającym narzędziem do zmiany zachowani.

W rozdziale „Dyskusja” lek. stom. Mirosław Niedzin porównuje uzyskane w zrealizowanym badaniu wyniki z odnotowanymi w innych publikacjach. Ważnym elementem tej części pracy jest próba wskazania jakie rozwiązania interwencyjne i edukacyjne mogą przyczynić się do zmiany obserwowanego zjawiska. Doktorant omawia również silne strony badania oraz podkreśla pewne ograniczenia metodologiczne. Podsumowując, rozdział ten wskazuje na pełną dojrzałość i świadomość naukową Doktoranta.

Wnioski zawarte w pracy zostały sformułowane poprawnie i mają uzasadnienie w uzyskanych wynikach. Doktorant podkreślił, że oprócz rozwiązań prawnych ważnym jest edukacja, wsparcie i kreowanie mody na prozdrowotny styl życia. Wskazał także, że młodzież powinna zostać objęta jak najwcześniej działaniami promocyjnymi w celu zmniejszenia ryzyka użycia e-papierosa po raz pierwszy.

Pod względem formalnym praca przygotowana jest w sposób poprawny. Napisana jest stylem odpowiadającym standardom pracy naukowej, a zawarte w rozprawie doktorskiej tabele i ryciny są czytelne i stanowią cenne jej wzbogacenie. Streszczenie w pełni odpowiada zawartości rozprawy.

*

*

*

Wniosek końcowy:

Niniejszą rozprawę kwalifikuję ze względu na wysoką jej ocenę, znaczenie teoretyczne dla nauk medycznych, jak i praktyczne.

Rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 z póź. zm.).

Dlatego proponuje Pani Dziekan prof. dr hab. n. med. Małgorzacie Wągrowskiej-Danilewicz i Wysokiej Radzie Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, dopuszczenie lek. stom. Mirosława Niedzina, do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

KIEROWNIK
Katedry Promocji Zdrowia
Wydział Kultury Fizycznej i Promocji Zdrowia
Uniwersytet Szczeciński
Katarzyna Sygit
dr hab. Katarzyna Sygit, prof. US